

РОЗДІЛ 3 АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС, ФІНАНСОВЕ ПРАВО, ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

УДК 342.951

ЗАВДАННЯ ПРАВООХОРОННОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

OBJECTIVES LAW ENFORCEMENT UKRAINE

Білодід І.М.,
здобувач

Міжрегіональної Академії управління персоналом

У статті проаналізовано мету правоохоронної діяльності. Охарактеризовано систему правоохоронних органів України. Проаналізовано завдання деяких правоохоронних органів. Досліджено нормативно-правові акти, що регламентують завдання правоохоронних органів. Запропоновано класифікацію завдань правоохоронної системи України.

Ключові слова: завдання, мета, правоохоронні органи, органи внутрішніх справ, прокуратура, Служба безпеки України, Державна прикордонна служба України, Державна фіскальна служба України.

В статье проанализирована цель правоохранительной деятельности. Охарактеризована система правоохранительных органов Украины. Проанализированы задачи некоторых правоохранительных органов. Исследованы нормативно-правовые акты, регламентирующие задачи правоохранительных органов. Предложена классификация задач правоохранительной системы Украины.

Ключевые слова: задача, цель, правоохранительные органы, органы внутренних дел, прокуратура, Служба безопасности Украины, Государственная пограничная служба Украины, Государственная фискальная служба Украины.

In the article the purpose of law enforcement was analyzed. The system of law enforcement bodies in Ukraine was characterized. We analyzed some law enforcements' tasks. We studied regulations governing the task of law enforcement. The classification of law enforcements' tasks was given.

Key words: task, purpose, law enforcement agencies, Internal Affairs, Prosecutor's Office, Security Service of Ukraine, State Border Service of Ukraine, State Fiscal Service of Ukraine.

Постановка проблеми. Конституція України проголосила людину, її життя та здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку найвищою соціальною цінністю. Обов'язком держави є забезпечення реалізації громадянами їхніх прав, свобод, законних інтересів і захист їх від будь-яких протиправних посягань. Це завдання реалізується через діяльність спеціально утворених органів державної влади та їхніх посадових осіб, які в сукупності утворюють правоохоронну систему держави. Саме на неї покладається обов'язок слідкувати за дотриманням прав людини, сприяти їх реалізації, припиняти будь-які посягання на них і притягувати винних осіб до відповідальності.

В умовах проведення адміністративної реформи в Україні правоохоронна система зазнає суттєвих змін: переосмислюється зміст правоохоронної діяльності, її пріоритети, форми та методи реалізації. За таких умов важливого значення набуває визначення завдань правоохоронної системи України та їх законодавче закріплення. Саме чітка регламентація завдань і функцій правоохоронних органів забезпечить їх ефективну діяльність з охорони прав і свобод громадян.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідженням питань діяльності правоохоронної системи займалося досить багато вітчизняних науковців: В.Б. Авер'янова, О.М. Бандурка, Ю.П. Битяк, І.П. Голосніченко, Є.В. Додін, М.В. Завальний, С.В. Ківалов, В.В. Копейчиков, В.І. Курило, О.М. Музичук, Д.М. Павлов, В.М. Плішкін, А.М. Подоляка, Т.О. Проценко, В.С. Стефанюк, І.М. Шопіна та інші. У працях указаних науковців проаналізовано різні аспекти адміністративно-правових засад діяльності правоохоронних органів. Водночас завдання правоохоронної системи потребують додаткового аналізу та чіткого визначення.

Метою статті є визначення завдань правоохоронної системи України. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі завдання: проаналізувати зміст і мету правоохоронної діяльності; охарактеризувати систему правоохоронних органів України; дослідити законодавство, що закріплює завдання правоохоронних органів; на основі аналізу законодавства визначити завдання правоохоронної системи України.

Виклад основного матеріалу. Завдання – наперед визначений, запланований для виконання обсяг роботи, справа тощо; настанова, розпорядження виконати певне доручення [1]. Завдання правоохоронної системи постають із мети її діяльності та визначають основні напрями її реалізації. Мета правоохоронної системи об'єднує сукупність цілей діяльності всіх правоохоронних органів, що входять до неї. На сьогодні їх перелік чітко не закріплений у національному законодавстві. Закон України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» до них відносить органи прокуратури, внутрішніх справ, служб безпеки, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, Національне антикорупційне бюро України, органи охорони державного кордону, органи доходів і зборів, органи й установи виконання покарань, слідчі ізолятори, органи державного фінансового контролю, рибоохорони, державної лісової охорони, інші органи, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції [2].

Для визначення загальної мети правоохоронної системи держави необхідно проаналізувати цілі діяльності окремих правоохоронних органів. Так, метою діяльності органів прокуратури є захист прав і свобод людини, загальних інтересів суспільства й держави [3]. Служба безпеки України діє з метою забезпечення державної безпеки. Органи внутрішніх справ функціонують із метою захисту життя та здоров'я людини, її прав і свобод, охорони власності, інтересів суспільства та держави від протиправних посягань. З аналізу нормативно-правових актів, що регулюють діяльність інших правоохоронних органів, постає, що їхньою метою є забезпечення правопорядку в державі, захист прав, свобод і законних інтересів людини й держави від протиправних посягань.

При цьому варто зазначити, що нині змінюються пріоритети діяльності правоохоронних органів. Ідеологія їх функціонування змінюється від каральної до правозабезпечувальної, тобто створюються умови, за яких на перше місце висувається обов'язок правоохоронних органів сприяти реалізації громадянами та державою їх прав і свобод, а каральна функція є другорядною й такою, що забезпечує реалізацію основної мети.

Завдання правоохоронних органів впливають із мети їх діяльності та визначають шляхи її досягнення. Для визначення загальних завдань правоохоронних органів треба проаналізувати основні нормативно-правові акти, що регулюють їх діяльність. Так, Конституція України визначає, що на правоохоронні органи покладається завдання із забезпечення державної безпеки й захист державного кордону України [4]. Усі ці органи державної влади забезпечують дотримання правопорядку у ввіреній їм сфері суспільного чи державного життя.

Зміна пріоритетів правоохоронної діяльності досить вдало прослідковується на прикладі органів внутрішніх справ, а саме тих їх підрозділів, на які безпосередньо покладається обов'язок із забезпечення правопорядку в державі. Основними завданнями міліції як складової частини органів внутрішніх справ, є такі: забезпечення особистої безпеки грома-

дян, захист їх прав і свобод, законних інтересів; запобігання правопорушенням і їх припинення; охорона й забезпечення громадського порядку; виявлення кримінальних правопорушень; участь у розкритті кримінальних правопорушень і розшуку осіб, які їх вчинили, у порядку, передбаченому кримінальним процесуальним законодавством; забезпечення безпеки дорожнього руху; захист власності від злочинних і кримінально протиправних посягань; виконання адміністративних стягнень; участь у поданні соціальної та правової допомоги громадянам, сприяння в межах своєї компетенції державним органам, підприємствам, установам та організаціям у виконанні покладених на них законом обов'язків [5]. Реформа органів внутрішніх справ ставить перед їх складовими підрозділами нові завдання. Розглянутий і прийнятий Верховною Радою України законопроект «Про національну поліцію» визначає, що завданнями поліції є надання поліцейських послуг у таких сферах: 1) забезпечення публічної безпеки й порядку; 2) охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства й держави; 3) протидії злочинності; 4) надання в межах, визначених законом, послуг із допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або інших надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги [6]. Зі змісту цього проекту нормативно-правового акта постає, що органи внутрішніх справ, зокрема поліція, набувають статусу сервісного органу, тобто суб'єкта, покликаного сприяти реалізації громадянами їхніх прав і свобод, підтримувати публічний порядок та безпеку.

Якщо органи внутрішніх справ забезпечують правопорядок всередині держави, то питаннями зовнішньої безпеки, охороною суверенітету займається Служба безпеки України. На неї покладається в межах визначеної законодавством компетенції захист державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності, економічного, науково-технічного й оборонного потенціалу України, законних інтересів держави та прав громадян від розвідувально-підривної діяльності іноземних спеціальних служб, посягань із боку окремих організацій, груп та осіб, а також забезпечення охорони державної таємниці [7]. У сфері непорушності території держави Службі безпеки України сприяє Державна прикордонна служба України, на яку покладаються завдання щодо забезпечення недоторканності державного кордону та охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні [8].

Завдання прокуратури не знайшли чіткого закріплення в чинному законодавстві. Водночас аналіз правових норм дозволяє виділити такі: підтримання державного обвинувачення в суді; представництво інтересів громадян і держави в судах у встановлених законодавством випадках; нагляд за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство; нагляд за додержанням законів під час виконання судових рішень у кримінальних справах, а також під час застосування інших заходів примусового характеру, пов'язаних із обмеженням особистої свободи гро-

мадян [3]. Останнім часом діяльність прокуратури була дещо звужена, що пов'язано з відсутністю в Законі України «Про прокуратуру» положень щодо обов'язку органів прокуратури здійснювати загальний нагляд за дотриманням законності всіма органами державної влади.

Завданням Національного антикорупційного бюро України є протидія кримінальним корупційним правопорушенням, які вчинені вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та становлять загрозу національній безпеці [9].

Державна фіскальна служба України здійснює правоохоронну діяльність у податковій і митних сферах. До недавнього часу це були дві окремі системи органів державної влади, які діяли кожна відповідно до своєї компетенції. Враховуючи те, що обидва вказані напрями правоохоронної діяльності спрямовані на забезпечення фінансової безпеки держави, було вирішено створити Державну фіскальну службу України, основними завданнями якої є такі: реалізація державної податкової політики та політики у сфері державної митної справи, державної політики у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування податкового, митного законодавства, здійснення в межах повноважень, передбачених законом, контролю за надходженням до бюджетів і державних цільових фондів податків і зборів, митних та інших платежів, державної політики у сфері контролю за виробництвом та обігом спирту, алкогольних напоїв і тютюнових виробів, державної політики з адміністрування єдиного внеску, а також боротьби з правопорушеннями під час застосування законодавства з питань сплати єдиного внеску, державної політики у сфері контролю за своєчасністю здійснення розрахунків в іноземній валюті в установленій законом строк, дотриманням порядку проведення готівкових розрахунків за товари (послуги), а також за наявністю ліцензій на провадження видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню відповідно до закону, торгових патентів [10].

Враховуючи вищевикладене та проаналізувавши завдання інших правоохоронних органів України, можна зробити висновок, що всі вони спрямовані на забезпечення дотримання законності та правопорядку в державі, захист суверенітету та територіальної цілісності, охорону економічної системи держави, сприяння реалізації громадянами їх прав і свобод. При цьому варто зазначити, що завдання кожного правоохоронного органу доповнюють один одного, створюючи комплексну правоохоронну систему. В окремих випадках вони не лише доповнюють один одного, а й дублюють окремі аспекти завдань із забезпечення правопорядку в державі.

Проаналізувавши завдання правоохоронних органів, можна побачити, що їх можна поділити на загальні, які характерні для всіх, та спеціальні, які є притаманні лише окремим правоохоронним органам. Основними в першій групі є:

– захист державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності;

– забезпечення особистої безпеки громадян, захист їх прав і свобод, законних інтересів;

– запобігання правопорушенням та їх припинення;

– забезпечення фінансової безпеки держави;

– забезпечення публічного порядку та громадської безпеки;

– контроль та нагляд за дотриманням законодавства фізичними та юридичними особами.

Спеціальні завдання є окремими для кожного правоохоронного органу та визначають специфіку його діяльності та призначення в державі. Так, наприклад, Державна прикордонна служба України забезпечує недоторканість державного кордону. Спеціальними завданнями прокуратури є підтримання державного обвинувачення в суді та представництво інтересів громадян і держави у встановлених законодавством випадках. Державна фіскальна служба України здійснює контроль за надходженням до бюджетів і державних цільових фондів податків і зборів, митних та інших платежів тощо.

Спеціальні завдання правоохоронних органів закріплені у відповідних нормативно-правових актах і постають із кола суспільних відносин правоохоронної сфери, що входить до їх компетенції. При цьому в нашій державі має місце така ситуація, коли завдання двох чи більше правоохоронних органів дублюють одне одного. Така ситуація склалася щодо Служби безпеки України та Державної прикордонної служби України, оскільки обидва ці органи покликані забезпечувати територіальну цілісність держави. Також перегукуються завдання Державної прикордонної служби України та Державної фіскальної служби України. Обидва вказані органи державної влади слідкують за законністю перетину кордону та перевезення через нього вантажів.

Крім загальних і спеціальних, серед завдань правоохоронних органів можна виділити такі:

– профілактичні та попереджувальні, до яких можна віднести запобігання правопорушенням; охорону й забезпечення громадського порядку; контроль за виробництвом та обігом спирту, алкогольних напоїв і тютюнових виробів; забезпечення охорони державної таємниці; забезпечення недоторканості державного кордону тощо;

– припиняючі, до яких відносяться виявлення та припинення правопорушень; участь у розкритті кримінальних правопорушень і розшуку осіб, які їх вчинили, тощо;

– каральні, до яких належать накладення адміністративних стягнень у визначених законодавством випадках, провадження досудового розслідування тощо;

– правовідновлюючі, серед яких основним завданням є забезпечення відновлення порушених прав, свобод чи законних інтересів, а також забезпечення відшкодування завданих збитків.

Висновки. Узагальнюючи вищевикладене, варто зазначити, що на сьогодні національним законодавством передбачено досить широке коло завдань правоохоронної системи. Вони визначають специфіку діяльності кожного з правоохоронних органів. Водночас завдання деяких правоохоронних органів

не знайшли чіткої регламентації в нормативно-правових актах, а в окремих випадках завдання дублюються, що не зовсім позитивно відображається на результатах їх виконання. У зв'язку із цим необхідно загальні завдання правоохоронних органів закри-

пити на законодавчому рівні. Крім того, треба переглянути нормативно-правові акти, у яких закріплені такі завдання, з метою чіткої регламентації в них усіх завдань правоохоронних органів та уникнення дублювань між ними.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Словник.net [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.slovnyk.net>.
2. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів : Закон України від 23 грудня 1993 року № 3781-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 11. – Ст. 50.
3. Про прокуратуру : Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1697-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 2–3. – Ст. 12.
4. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
5. Про міліцію : Закон України від 20 грудня 1990 року № 565-XII // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 4. – Ст. 20.
6. Про національну поліцію : проект Закону України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=55082.
7. Про Службу безпеки України : Закон України від 25 березня 1992 року № 2229-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 27. – Ст. 382.
8. Про Державну прикордонну службу України : Закон України від 3 квітня 2003 року № 661-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 27. – Ст. 208.
9. Про Національне антикорупційне бюро України : Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1698-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 47. – Ст. 2051.
10. Про Державну фіскальну службу України : Постанова від 21 травня 2014 року № 236 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/236-2014-п>.